

MED41 Římské právo a jeho dědictví v mediteránní oblasti
(římské právo po roce 476 n. l.)
Právníci a jurisprudence. Vyučování práva. Ius utrumque
JUDr. Miroslav Frýdek

©

ÚLOHA PRÁVA VE STŘEDOVĚKU

- Právní legendy, které mají za úkol ukázat špatné chování a dobré chování (černobílost). Tento způsob šíření právního vědomí byl převzat z křesťanských legend.

Legenda Aurea: Jeden křesťanský dlužník stanovil svému židovskému věřiteli jako ručitele již dávno zemřelého svatého Mikuláše. Tím se chtěl lstivě zprostit závazku. Žid jej popohnal před soud, protože křesťan dlužnou částku nezaplatil. Křesťanovi bylo uloženo, aby přísahal, že již obnos zaplatil, jak sám tvrdil.

„Ten (křesťan) si sebou přinesl dutou hůl, kterou naplnil zlatými mincemi, jako by se o ni musel opírat. Když tedy měl složit přísahu, dal hůl židovi, aby mu ji podržel. Pak přísahal, že mu už dal víc, než mu byl dlužen. Po složení přísahy si hůl vyžádal zpátky a žid, který nevěděl o jeho lsti, mu ji vrátil. Když se pak ten, který žida oklamal, vracel domů, zmohl jej cestou spánek. Na jedné křižovatce se zhroutil, přejel ho rychle přijíždějící vůz a usmrtil ho; hůl při tom praskla a zlatáky se vysypaly.“

- Počátek 13. stol. Dekretál Řehoře IX., IV, 1. cap. 26: Jeden muž chtěl svést děvče, to mu chtělo být po vůli pouze v tom případě, dá-li jí nejprve přísežný příslib manželství. Nato muž přísahal: „Johanes te desponsat“ (Johanes ti slibuje manželství). Když se děvče, po poskytnutí přízně v komoře, dožadovalo splnění slibu manželství, odmítl to onen muž s odůvodněním, že prý se nejmenuje Johanes a přísaha pro něj není závazná. Děvče se obrátilo na církev s dotazem, zda je falešný Johannes přísahou zavázán. Celá věc e instanční cestou dostala až k papeži. V roce 1220 rozhodl Inocenc III. v neprospěch dívky, protože si slib manželství nenechala dát na veřejnosti, nýbrž ve skrytu komory, takže slib manželství nebyl právně účinný (episcopalís audientia – poslední instance)

- V roce 876 svolal francký král a milánský arcibiskup synodu, která potvrdila soudcovský dohled biskupa nad mravy (Mansi XVIII A, 326; Conc. Ticinense, cap. VI):
 „Biskupové mají vykonávat svůj úřad podle svatých kánonů. Nikdo jim nesmí bránit v tom, aby cestovali po svých farnostech a kázali, vychovávali a povznášeli. Při tom se nemá nikdo odvážit postavit se jim na odpor ... nýbrž, kdy je to prospěšné, má každý syn církve biskupovi na jeho požádání pomáhat. Biskupové mají právo vyšetřovat a soudně projednávat trestné jednání a jiné záležitosti vyžadující výchovu a podle kanonického práva o nich rozhodovat.“

- Koncil v Ravenně (r. 877):
 „O lupičích (depradeatores – držitelé světské moci, kteří neoprávněně vymáhají dávky – na ně byly světské tresty neúčinné) a těch, kteří k loupeži navádějí nebo s nimi souhlasí, stanovujeme? Jestliže byli biskupem města napomenuti a přesto toho nechtějí zanechat, nechť jsou po 40 izolováni o vodě a chlebu a bez jiného pokrmu. Jsou-li ale v podezření, že tuto exkomunikaci znevážíli, potom nechť biskupovi dokáží, že tak neučinili. Je-li jim ale dokázán opak, musí nejen jednomu každému oloupenému poskytnout náhradu škody, nýbrž mají být o dvou- až trojnásobném varování vyloučeni z celého společenství. Jestliže ale ani po druhém a třetím varování všechny jim dokázané škody neuhradí, nechť propadnou klatbě.“

PRÁVNÍ VĚDA

- Se vznikem měst vznikají i univerzity. Od dob pozdní antiky poskytovaly světské vzdělání klášterní školy. I vznikající městské školy řídí většinou církve.
- Kánon vzdělávání okolo roku 600 sepsal biskup Isidor se Sevilly (ve spise Etymologie).
- Na tzv. artistických fakultách se vyučovalo a studovalo septem artes liberales: gramatika, rétorika a dialektika (logika) tvořily trojcestí – trivium. Na tato triviální vzdělání navazovala čtyři umění: aritmetika, muzika, geometrie a astronomie.
- Antický právní věda byla připojena k rétorice, kde se opisovaly a četly formuláře právních listin; toto však brzy nepostačovalo – společnost potřebovala vzdělané a kvalifikované juristy.
- Každá univerzita (město) se nějak specializovalo:
  - Salerno – medicína

- Paříž – filosofie (Aristotelovy spisy objevené ve Španělsku)
- Bologna – právo
- Základní požadavek – racionalita – právo není otázkou tradice, ale otázkou racionality – rozumu. Když se i boží existence dokazuje rozumem, tak i právo tuto cestu následovalo.
- Na Západu nebylo o CIC velký zájem, poslední zmínka je z roku 603, až v 11. stol. se jedna langobardská listina o CIC zmiňuje. V 11. stol. je nalezen rukopis z doby císaře Justiniána, který byl v Pise a odtud byl přenesen do Florencie, kde je dodnes v knihovně Medicejských. Tento rukopis se stal předlohou pro všechny pozdější opisy a redakce.
- Objevení CIC, především Digest byl velice zdlouhavý a náročný – rozdělení na starou a novou část.
- O zakladatelích boloňské právnické fakulty toho moc nevíme (o Bologni se dodnes hovoří jako o poutním místě právníků). Zachovala se pouze zmínka o učiteli práva – lucerna iuris – z doby okolo roku 1230 – jde o zmínku od Odofreda – více jak sto let od nálezů CIC.:

Ad Dig. 1.1.6 „Dominus Irnerius byl naším světlem práva. Byl totiž první, kdo v tomto městě učil (římské) právo. Dosud se u nás studovala (pouze) svobodná umění. Když ale bylo studium v Římě zničeno, byly (Justiniánovy) zákoníky přeneseny do Ravenny a odtud sem. Tyto zákoníky z Ravenny se u nás studovaly na artistické fakultě. Jistý dominus Pepo, začal sám od sebe vyučovat zákony (leges), jeho dílo však není hodno zmínky. Naopak dominus Irnerius působil v tomto městě na artistické fakultě, potom, ale začal z vlastního popudu bádát v našich zákonících a rozhodl se vyučovat leges. Byl prvním badatelem naší vědy (scientia), pročež ho nazýváme „Světlem práva“.

- Fakta: Irnerius (Werner) nebyl učitelem na artistické fakultě v Bologni a nezačal vyučovat leges z vlastního popudu. Pepo i Irnerius byli tzv. causidicus neboli právní praktici. Irnerius však měl větší autoritu než Pepe. Irnerius byl občanem Bologně a učitel práva v královském městě (urbs regia). Bologna si učinila nárok na monopol výuky práva, jednak jako královské město a zajisté také proto, že mají CIC.
- Digesta obsahovala kasuistiku se zdůvodněním a na těchto myšlenkových pochodech si nastupující vědecká generace učila a snažila se antické právníky dostihnout a

předstihnout. Kodexem a Novellami se nezabývali, jelikož neposkytoval takové interpretační možnosti.

- Římské právo bylo synonymem pro právo císařské. Právníci byly na straně císařů, za což byl např. Irnerius byl dán na koncilu v Remeši v roce 1119 do klatby.
- V roce 1155 propůjčil císař právníckému studiu privilegium „Authentica Habita“:
  - Authentica Habita vydal císař Friedrich Barbarossa. Tímto dokumentem byla poprvé sepsána práva a výsady univerzit. Jedná se tedy o klíčový a základní dokument v historii středověkých univerzit v Evropě.
  - Dokument poskytuje jakási základní práva a výsady akademické svobody učenců:
    - Imunitu a svobodu jakou má duchovenstvo
    - Svoboda pohybu a cestování za účelem studia
    - Imunita z práva odvety
    - Akademická jurisdikce
  - Dokument byl následně potvrzen papežem Alexandrem III.
  - Existuje jeden středověký komentář k tomuto dokumentu a jeho autorem je Bartolomeo Bolognini [1492].

IUS UTRUMQUE

- CIC byl hlavní předmět výuky a bádání.
- Studium začínalo Institucemi. S ohledem na vazby na císaře se věnovaly i Kodexu Novellám. Centrem se však stala Digesta.
- Učení a přednášky byly rozděleny na tři části:
  - Digestum vetus (Dig. 1,1 – 24, 2)
  - Infortiatium (Dig. 24, 3 – 38, 17)
  - Digestum novum (Dig. 39, 1 – 50, 17)

- Přednášky o Libri feudorum
- Corpus Iuris canonici
- Texty z CIC byly pro právníky ratio skripta. CIC se stala doslova svatou knihou, tu doposud měli jen teologové. Digesta se začala označovat jako Pandekty – doposud se tak označovala jen Bible. CIC obsahoval čistou právní pravdu

- Teologové i právníci vykládali své „Písmo“ stejnou metodou – každá věta obsahuje pravdu a má-li být ta pravda poznána, musí být věta vyložena tak dokonale, jak to jen bylo možné.
- Rozum pravdu textu nezpochybňoval, ale potvrzoval. Cílem každého výkladu bylo dokázat pravdu, a že je v souladu s rozumem.
- Své poznatky pak začali zaznamenávat a tak vznikla první badatelská metoda a první právní škola – glosátoři.

- Univerzity:
  - 1200 Cambridge
  - 1224 Neapol
  - 1230 Orleáns
  - 1260 Montpellier
  - 1290 Lisabon/Coimbra
  - 1300 Lérida
  - 1348 Praha
  - 1349 Perpignan
  - 1361 Pavia
  - 1364 Krakov
  - 1365 Vídeň
  - 1367 Pécs
  - 1385 Heidelberg
  - 1413 St. Andrews
  - 1419 Rostock
  - 1426 Lovan
  - 1456 Greifswald
  - 1464 Bourges
  - 1477 Uppsala
  - 1478 Kodaň

